Paul Strathern

90 dakikada DESCARTES

gendaş

Paul Strathern, Descartes'ın hayatı ve fikirlerinin özlü ve uzmanca bir açıklamasını sunuyor. Bunu yaparken insanın dünyadaki varoluşunu anlama çabasında Descartes'ın etkisini açıklıyor.
Kitap ayrıca büyük filozofun çalışmalarından seçmeler, daha ileri gitmek isteyenler için bir okuma listesi ve ayrıca Descartes'ın kendi dönemindeki yerini ve daha geniş anlamda felsefedeki yerini gösteren tarihçeler de sunuyor.

90 DAKİKADA DESCARTES

PAUL STRATHERN

90 Dakikada Descartes
Yeni Seri: 67.
90 Dakikada Filozoflar: 9

İngilizce'den Çeviren: Murat Lu

Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının
yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

© Gendaş A.Ş.

Birinci Basım
Şubat 1998

ISBN 975-7809-79-9

Direktör
Hasan Öztoprak

Editör
Adnan Özer

Kapak Tasarımı
Murat Bozkurt

Dizgi
Era (512 36 76)

Kapak ve İç Baskı
Kaya Matbacılık

Cilt
İtimat Mücellithanesi

Gendaş A.Ş.
Çatalçeşme Sk. No: 19 Cağaloğlu-İstanbul
Tel-Fax: (0212) 520 82 12 - 527 10 20

Önsöz

On altıncı yüzyılın sonunda felsefe durmuştu. Onu tekrar başlatan Descartes olmuştur.

Felsefe ilk olarak İ.Ö. altıncı yüzyılda Antik Yunan'da başladı. İki yüzyıl sonra, Sokrates, Platon, ve Aristotales ile de bir altın çağa girdi. Ardından, neredeyse iki bin yıl boyunca, hiçbir şey olmadı.

Bununla beraber bu dönem boyunca birçok seçkin filozof ortaya çıktı. Üçüncü yüzyılda İskenderiyeli Plotinus; Platon'nun felsefesini geliştirip, bu süreç içinde neoplatonizm'i yarattı. Ardından Hippo'lu St. Augustine neoplatonizm'i Hıristiyan teolojisine uyabileceği şekilde geliştirdi. İslam akademisyeni Ebu Velid Muhammed bin Ahmed İbni Rüşd, Aris-

to'nun felsefesinden bazı bölümleri geliştirdi ve bunu takiben Thomas Aquinas bunları Hıristiyan teolojisince kabul edilebilir hale getirdi. Birbirinden farklı bu dört kişiliğin her biri; felsefenin gidişatını ilerletmiş, ama biri bile tamamen kendisine ait yeni bir felsefe üretmemiştir. Çalışmaları, Platon ve Aristotales'in felsefelerinin önemli karşılaştırmaları, yorumları özenle işlenmeleridir. Bu yönden bu iki pagan filozof (ve onların pagan felsefeleri) Hıristiyan kilisesinin sütunları haline gelmiştir. Bu entelektüel el çabukluğu numarası, skolastisizm'in (ortaçağda felsefi etkinliğe verilen isim) ana temeli oldu. Skolastisizm kilisenin felsefesiydi ve orijinalliği olmaması ile gurur duyardı. Yeni felsefi fikirler sadece sapkınlık, Engizisyon ve kazığa bağlanıp yakılmakla sonuçlanırdı. Zamanla Aristotales ve Platon'un fikirleri yavaş yavaş dini olarak, doğru

Hıristiyan yorum katmanlarının altına gömüldü, ve felsefe kurudu.

On beşinci yüzyılın ortalarında entelektüel çabanın bütün alanlarında bu can çekişmekte olan seviyeye gelinmişti. Ortaçağ dünyasında kilise hüküm sürüyordu. Ama daha şimdiden entelektüel kesinliğin bu büyük yapısı içinde ilk çatlaklar görülmeye başmamıştı bile. İronik bir biçimde bu çatlakların ana kaynağı Platon ve Aristotales'i ortaya çıkaran klasik dünyaydı. Karanlık çağlarda kaybolan ya da unutulan birçok öğreti günışığına çıkarak Rönesans ya da insan bilgisinin yeniden doğuşunu esinliyordu.

Rönesans yeni bir insani bakış açısını beraberinde getirdi. Bunu, kilisenin egemenliğine son veren Reformasyon ya da yeniden yapılanma izledi. Yine de, bu gelişmelerin Avrupa'yı yeniden şekillendirmesinin üzerinden yüzyıldan fazla geçmiş

olmasına rağmen felsefe Skolastisizm bataklığına saplı kaldı. Bu ancak yeni döneme uygun bir felsefe geliştiren Descartes'ın gelişiyle bir son buldu. Bu felsefe, çok kısa bir sürede bütün Avrupa'yı sardı ve olabilecek en büyük nişaneyi alarak kurucusunun ismiyle anılmaya başladı: Kartezyanizm.

Descartes'in Hayatı ve Eserleri

Descartes hayatı boyunca bir parça olsun yararlı bir iş yapmadı. Değişik zamanlarda kendisini bir asker, matematikçi, düşünür ve beyefendi olarak tanımladı. Sonuncusu, toplumsal konumunu olduğu kadar hayata yaklaşımını da tanımlamaya en çok yaklaşan sıfattır. Gençliğinde eğilimi olan keyfi bir rahatlık içerisine kurulmuş hayatı kısa bir süre sonra rutinleşti. Özel geliriyle yaşadı, öğleyin uyandı, ve canı istedikçe yolculuğa çıktı. Hayatı böyleydi- sıkıntı yok, kadın yok, büyük toplumsal başarılar (ya da başarısızlıklar) yok. Buna rağmen Descartes, Aristotales'in ölümünü izleyen on beş yüzyıl içinde ortaya çıkan, tartışmasız, en kendine has filozoftu.

Descartes sahneye çıktığında Rönesans hayata yeni bir insani bakış açısı getirmiş ve Reformasyon da Katolik kilisesinin egemenliğine son vermişti. Yine de yeniçağın felsefesini başlatmak Descartes'a kalmıştı. Bu noktadan itibaren, bireyin önceliği ve insan bilincinin analizi felsefenin temeli oldular. Bu bakış açısı yerini yakın zamanda sözlüğün önceliği ve onun içindekilerin analizini alana kadar sürdü.

René Descartes 31 Mart 1596'da Fransa'da Tours'un otuz mil güneyinde Creuse vadisindeki küçük bir şehir olan La Haye'de doğdu. Bu nokta artık Descartes diye isimlendirildi ve eğer giderseniz hâlâ Descartes'ın doğduğu evi ve vaftiz edildiği on ikinci yüzyıldan kalma St. Georges Kilisesi'ni görebilirsiniz.

René ailenin dördüncü çocuğuydu ve annesi ertesi yıl doğum sırasında ölecekti. Babası Joachim, Brittany Yüksek Mahke-

mesi'nde hakimdi. Brittany 140 mil uzaktaki Rennes'deydi ve bu da Joachim'in yılın yarısından daha az bir süre evde olduğu anlamına geliyordu. Kısa süre sonra tekrar evlendi ve René büyükannesinin evinde büyüdü. Burada en çok bağlandığı, kendisine en çok sevgi duyduğu dadısıydı. Ölene kadar ona maaş ödemeye devam etti.

Descartes hastalıklı yapısının da zorlamasıyla yalnız bir çocukluk geçirdi ve çabucak, eşlik eden olmadan yaşamayı öğrendi. İlk yıllarından itibaren haleti rühiyesini bilen ve temkinli bir çocuk olarak bilinirdi: Solgun yüzü, gür kıvırcık siyah saçları ve gölgeli büyük gözleriyle, siyah paltosu, dizlerinden büzgülü pantolonu içinde, başında geniş siperlikli şapkası, boynunda uzun yün atkısıyla meyve bahçesinde gezinen bir çocuk.

On yaşındayken yatılı olarak yakın

zamanda La Flech'da açılan Cizvit Koleji'ne yollandı. Okul, yöredeki beylerin daha önceleri silah veya şahinle avlanmak ve üstünkörü ev dersleriyle yetiştirilen çocuklarının eğitilmesi amacıyla açılmıştı. Kolejin rektörü, Descartes ailesinin dostu olduğu için, narin ve genç René'ye kendine bir oda ve istediği zaman kalkma izni verdi. Bu ayrıcalığın tanındığı birçok kişide olduğu gibi bu, hayatının geri kalanında da sıkıca uyduğu bir huyu olarak, Descartes'ın öğlen sularında kalktığı anlamına geliyordu. Skolastisizmin karmaşası konusunda tecrübeli, huysuz ve kibirli Cizvitlerin bakışları altında diğer öğrencilerin gözleri korkutulurken, zeki ve genç Descartes, öğlen yemeği zamanı uyanıp, öğleden sonra zamanını at binme, eskrim ve flüt dersleriyle geçirerek ögrendiklerini daha rahat bir hava içinde özümseme şansına sahipti. Ayrılma vakti geldi-

ğinde, Descartes'ın herkesten daha çok şey öğrendiği açıktı, ve görünüşe göre sağlığı (dikkat çekici derecede sağlıklı hayatı boyunca süren hastalık hastalığı dışında) tamamen yerine gelmişti.

Bütün ödüllerini iyi taşımakla birlikte, Descartes hayatı boyunca eğitimi hakkında karışık duygular barındırdı. Öğrendiklerinin çoğu saçma geliyordu: Yüzyılların yorumlarıyla kabuk bağlamış metinlerden Aristotales'i; her şey için bir cevabı olan, ama hiçbir şeyi cevaplayamayan Aquinas'ın boğucu teolojisini; bir metafizik bataklığını çalıştı. Matematik dışında öğrendiği hiçbir şeyin kesinliği yokmuş gibi geliyordu. Ve evin, ailenin kesinliğinden ve anlamlı toplumsal ilişkilerden yoksun bir hayat içinde Descartes, kendisini evinde hissettiği tek alan içinde kesinlik açlığı çekiyordu: O da akıl. Okuldan hayal kırıklığı içinde ayrıldı. Kendisinden önce

Sokrates'de olduğu gibi o da hiçbir şey bilmediğine inanıyordu. Matematik bile ancak kişisel olmayan kesinlikler sağlama yetisine sahipti. Bildiği diğer biricik kesinlik ise Tanrı'ydı.

Descartes on sekiz yaşında La Flechе'ten ayrıldığında, babası onu Poitiers Ünivesitesi'ne hukuk eğitimi almaya yolladı. Joachim Descartes, René'nin, ağabeyi gibi hukukla ilgili bir meslekte saygın bir konuma gelmesini istiyordu. O günlerde bu tür konumlar, neredeyse bugünkü ortalamaya yakın sayıda gülünç ve yetersiz yargıcın yetişmesini sağlayan bir sistem olan, nepotizm ile dolduruluyordu. Ama hukuk çalışarak iki yıl geçiren Descartes, bundan bıktığına karar verdi. Bu döneme dek köyde annesinden miras kalan birkaç küçük mülkün sahibi olmuştu. Bunlardan istediği gibi yaşamasına yetecek kadar mütevazi bir gelir elde ediyor-

du. Böylece "düşüncelerinin peşine düşmek" için Paris'e gitmeye karar verdi. Hakim Joachim hiç memnun olmamıştı-Descartesların, vakitlerini düşünerek harcamaları düşünülemezdi. Ama yapabileceği bir şey yoktu: Oğlu artık özgür bir adamdı.

İki yıl sonra Paris'teki zengin bekâr hayatından sıkıldı. Kendisini geniş bir yelpazedeki çalışmalarına adaması ve birkaç oldukça keyfe keder metin yazmış olmasına rağmen, başkentin dayanılmaz derecede usandırıcı bulduğu toplumsal yaşamına her geçen gün daha fazla karışmaya başlamıştı. Faubourg St. Germain'de kimsenin ziyaret etmediği bir adrese taşındı ve huzur içinde düşüncelerinin peşine düşerken inzivaya çekildi.

Bu Descartes'ın hayatının geri kalanı boyunca seçeceği hayat tarzı olacaktı. Buna rağmen yerleştikten birkaç ay sonra

aniden deliğinden çıktı. Çok iyi dengelenmiş iki saplantı tarafından itiliyormuş gibi görünüyor: Yalnızlık ve yolculuk. Kendisini tanıdıklarına hiçbir zaman yakın hissetmediği için, onlarla yaşama isteği de olmadı. Ve hiçbir zaman gerçek bir evi olmadığı için de kendisine ait bir ev kurma isteği duymadı. Sonsuza dek huzursuz ve yalnızdı.

Bu Descartes'ın bir sonraki hareketinin iyice beklenmedik bir şekilde olmasına yol açıyor: Orduya yazılmaya karar verdi. 1618'de Hollanda'ya gitti ve Orange Prensi'nin ordusuna maaş almayan bir subay olarak katıldı. Prensin Protestan ordusu eski kolonilerini geri almak isteyen Katolik İspanyollara karşı, Birleşmiş Hollanda Vilayetlerini savunmaya hazırlanıyordu. Hollandalıların okulda biraz binicilik ve eskrim yaptığını iddia eden askeri deneyimi olmayan bu soğuk, Kato-

lik beyefendi ile ne yaptıklarını kestirmek oldukça güç. Bu dönemde Descartes tek kelime Dutch (Hollanda dili) konuşmuyor ve öğleyin kalkma huyunu azimle devam ettiriyordu. Belki de çadırında müzik üzerine bir metin ya da benzer bir şeyle uğraşarak otururken onu fark etmemişlerdi. (Bu günlerde olsa casus olmakla suçlanırdı herhal; ama o günlerde ordular casusları doğru değerlendirmiş ve milliyeti, bağlılığı, veya askeri rutine katılma konusundaki isteğine bile bakmadan; her gönüllüyü kabul etme eğilimindeymişler gibi görünüyor.)

Biliyoruz ki Descartes ordu hayatından sıkıldığını fark etmişti; onun görüşüne göre orduda "çok fazla aylaklık ve sefahat" vardı. Bu, ondan bile geç kalkan subaylar olduğu anlamına mı geliyor?!

Bir öğleden sonra Breda sokaklarında gezinirken, Descartes bir ilanın duvara

asılıyor olduğunu fark etti. Dönemin tarzında, çözülmemiş bir matematik problemini özetliyor ve gelen herkese çözmeleri için meydan okuyordu. Descartes açıklamaları pek anlamadı (sonuçta Dutch dilinde yazılmışlardı). Yanında dikilen Hollandalı beyefendiye dönüp lütfen tercüme edip edemeyeceğini sordu. Hollandalı bu cahil genç Fransız subayından pek etkilenmemişti. Fransız subayına, sadece onun bu problemi çözmeyi denemeye ve çözümünü kendisine getirmeye istekli olması halinde tercüme edeceğini söyledi. Ertesi gün öğleden sonra Fransız subayı Hollandalının evine gitti. Hollandalı şaşırarak fark etti ki, Fransız problemi çözmekle kalmamış hem de bu işi az bulunur zekice bir yöntemle yapmıştı.

Descartes'ın ilk biyografi yazarı Baillet'ye göre, Descartes Hollandalı ünlü filozof ve matematikçi Isaac Beckman ile böy-

le karşılaştı. Sonraki yirmi yıl boyunca (anlaşamadıkları zamanki birkaç kısa kesilme dışında) sık sık mektuplaşan iki yakın arkadaş olarak kalacaklardı. "Siz beni uyandırana dek uykudaydım," diye yazacaktı Descartes Beckman'a. Descartes'ın La Fleche'den ayrıldığından beri uykuda olan felsefe ve matematik ilgisini tekrar dirilten Beckman'dır.

Hollanda ordusunda bir yıl kadar geçirdikten sonra, bizim Descartes Almanya ve Baltık Denizi bölgesinde bir yaz turuna çıktı. Ardından bir kez daha ordu hayatını denemeye karar verdi ve Tuna'nın yukarı bölgesinde, Bavyera Maksimilyen Dükü'nün ordusunun, kış mevsimini geçirmek için kamp kurduğu Güney Almanya'da küçük bir kasaba olan Neuburg'a gitti. Nasıl güzel, sıcak bir odaya yerleştiğini, gecede on saat uyuma ve öğleyin kalkma huyunda ısrar ettiğini, uyanık olduğu sa-

atleri "kendi düşünceleri ile görüşerek" sürdüğünü anlatan Descartes için askeri hayat her zamanki kadar zor geçmiş görünüyor.

Descartes'ın davranışlarından bunu çıkartmak zor olsa da Avrupa'da politik durumlar ciddileşiyordu. Bavyeralılar seçkin saray efradına ve Bohemyanın Protestan kralı olan V. Frederick'e savaş açmışlardı. Bütün kıta Otuz Yıl Savaşları diye bilinen uzun ve felaket getiren çatışmaya doğru sürükleniyordu. Bu savaş, sürekli değişen kaderi ile İsveç'ten İtalya'ya kadar bütün ülkeleri etkileyerek, özellikle Almanya olmak üzere Avrupa'nın büyük bölümünü yıkıntı içinde bırakacak ve Descartes'ın yaşamının sonuna dek sürecekti. Buna rağmen orduda olduğu dönem de dahil, savaşın Descartes üzerinde etkisi en az seviyede olmuş gibi görünüyor. Yine de, kişi, bu sürüp giden politik arka pla-

nın Descartes'ın kendi psikolojik kararsızlığı ile birleşip, bir şekilde bütün felsefesini biçimlendiren o içindeki derin kesinlik gereksinimine katkıda bulunmuş olabileceğinden şüphelenmeden edemiyor.

Bu arada Bavyera kışı geldi ve kar, derin, gevrek ve sert, her tarafı kapladı. Hava Descartes'a o kadar soğuk geldi ki bir soba üstünde yaşamaya başladığını iddia ediyor -çok tartışmalı bir konu. Bazıları bahsettiği şeyin çok iyi ısıtılmış bir oda olduğunu, bazıları da daha çok saunaya benzer bir yer tarif ettiğini iddia ediyorlar. Ama Descartes, tartışmasız bir soba anlamına gelen Fransızca *poele* kelimesini kullanıyor.

Bir gün sobasının üstünde otururken Descartes'in zihin gözü açıldı. Buhar basmış o ortamda ne gördüğü pek açık olmasa da, ufkunda gördüğü şey dünyanın matematiksel bir resmini içeriyormuş gibi

gözüküyor. Bu Descartes'ı bütün evrenin oluşumunun evrensel bir matematiksel bilim uygulayarak anlaşılabileceğine inandırdı. Descartes aynı gece uyuduğunda üç tane çok canlı rüya gördü. Birincisinde kendisini eski koleji La Fleche'de kendisinden daha güçlü bir rüzgâra karşı çabalayarak yoldan aşağıya inip kiliseye ulaşmaya çalışırken gördü. Bir yerde birisine selam vermek için döner ve rüzgâr onu kilisenin duvarına fırlatır. Sonra bahçenin ortasından birisi ona seslenerek bir arkadaşının ona vermek istediği bir melon şapkası olduğunu söyler.

Sonraki rüyada Descartes'ı bir korku kaplar ve "yıldırım şaklamasına benzeyen bir ses" duyar, ardından odası sayısız kıvılcımla dolar. Son rüya ise diğerleri kadar açık değil: Bu rüya süresince masasında bir sözlük ve bir şiir kitabı görür. Bunu her zaman göreni eğlendirip dinleyeni sık-

mayı başaran birçok olağan tutarsız ve yüksek seviyede sembolik olay izler. Bu bize Descartes'ın kendisini anlayışı konusunda derin bir kavrayış sağlayabilirdi, ama ne yazık ki biyografi yazarı Baillet işi bu noktada oldukça karıştırıyor.

Bu kış gününün ve takip eden gecenin (11 Kasım 1619) olayları Descartes üzerinde derin ve sürekli bir etki bırakacaktı. Zihin gözündeki bu açılımın ve takip eden rüyaların kendisine tanrı vergisi mesleğini açıkladıklarına inanıycrdu. Bu rüyalar açıklamalarında çok ihtiyaç duyduğu kendine güveni ve her zaman argümanlarla desteklenmeyen bulgularının doğruluğunu sağlayacaktı. Ama bu parlak diletant (zevk için sanat veya bilimle uğraşan kimse Ç.n.) bu deneyim olmasaydı mesleğini hiç fark etmeyebilirdi. Büyük rasyonalist Descartes'ın mistik bir zihin gözü açılımı ve oldukça mantıksız rüya-

lardan ilham almış olması ironiktir. Descartes'ın düşünme sistemindeki bu unsur, bu büyük Galli kahraman ve uyku delisinin rasyonalist örnek olarak okutulduğu Fransız liselerinde genellikle gözden kaçırılır.

Descartes'ın rüyaları oldukça geniş bir yelpazede açıklamaları kendine çekmiştir. Daha sonraları Descartes ile de tanışacak olan Hollandalı filozof ve astronom Huygens'e göre, bu rüyalar Descartes sobadayken beyninin aşırı ısınmış olmasından kaynaklanıyordu. Başkaları da hazımsızlık, aşırı çalışma, uyku eksikliği, mistik bir kriz, ya da yakın zamanda Gül Haççılara katılmış olması gibi nedenler öne sürmüşlerdir. Birinci rüyada gönderme yapılan sahne gerisindeki melon şapkanın varlığı ise, görünüşe göre on sekizinci yüzyılda Descartes okurları arasında kahkahaya yol açmıştır. Ama psikanalizin

ortaya çıkışıyla bu melon çok daha ciddi bir konu haline gelmiştir.

Hayal gücüyle gördüğü ve takip eden rüyaların sonucunda Descartes hayatını entelektüel çalışmalara adayacağına ve İtalya'daki Lorettolu Hanımımız'ın türbesine bir hac yolculuğuna çıkacağına yemin etmişti. Böylece (beş yıl sonra türbeyi ziyaret etmeyi başarmış olmasına rağmen) yedi yıl boyunca Avrupa'da amaçsızca gezindiğini öğrenmemiz oldukça şaşırtıcıdır. Descartes'ın hayatı hakkında bu yedi yıllık, kendi deyimiyle "aylak hayat" dönemi süresince çok az kesin detaya sahibiz. Mesela Macar Kraliyet ordusuna katılmış gibi gözüküyor. Ama o zamanlarda Otuz Yıl Savaşları ciddi olarak başlamıştı ve beyefendi-subay Descartes, pek askeri seferberlikte yer almaya istekli görünmüyordu. Ordudan ayrıldıktan sonra, her seferinde kendilerini mesleklerine adamış

meslektaşları tarafından savaşın yönetildiği bölgelerin uzağından geçerek, Fransa, İtalya, Almanya ve Polonya boyunca gezdi.

Descartes şiddetten tam olarak da kaçınamıyordu. Frizye Adaları'ndan birini (bir ihtimal Schiermonnikoog) gezerken kendisini ana karaya götürmesi için bir tekne kiraladı. Denizciler onu bir Fransız taciri sanarak yolda soymaya karar verdiler. Descartes güvertede dikilip adanın alçak kıyı şeridinin gri denizde gözden kaybolmasını seyrederken, halatları toparlayan denizciler kendi aralarında Dutch dilinde onun kafasına vurup, denize attıktan sonra, sandığında saklı olduğuna inandıkları altını nasıl yağma edeceklerini konuşuyorlardı. Ama o zamana dek yolculukları ve gezileri sırasında çat pat Dutch öğrenmişti ve talihsiz Schiermonnikooglu denizciler karşılarında kılıcını sal-

layan bir Descartes buldular. Çabucak geri çekilip onu güvenle karaya çıkarmaya söz verdiler.

Bu dönemde bir ara, bir ihtimal 1623'te, Descartes evine, La Haye'e dönüp bütün mal varlığını sattı. Ardından parasını, ona hayatının sonuna dek iyi bir gelir sağlayacak olan tahvillere yatırdı. Bu yolculuğu sırasında ailesini ziyaret ettiği düşünülebilir, ama bu gerçekten oldukça uzak bir ihtimal. Descartes hiçbir zaman ailesiyle tartışmadı, ama onlardan hep uzak kaldı. Avrupa boyunca istediği gibi gezinme özgürlüğüne rağmen ne erkek ne de kız kardeşlerinin düğünleri için eve dönme zahmetine katlanmadı ve babasını ölüm döşeğindeyken bile ziyaret etmedi.

Bu dönemin sonuna doğru Descartes Paris'te daha fazla vakit geçirmeye başladı. Burada La Fleche'den eski bir okul arkadaşı, kiliseye katılan Marin Mersenne

ile karşılaştı. Peder Mersenne, Avrupa'nın önemli beyinleriyle sürekli ilişki içinde, saygı duyulan bilge bir kişi olmuştu. Mersenne Paris'ten Pascal, Fermat ve Gassendi gibi kişiliklerle görüşüyordu. Mersenne'in odası matematiksel, bilimsel ve felsefi düşüncenin yeni fikirlerinin açıklandığı bir yer haline gelmişti. Mersenne tam da Descartes'ın ihtiyaç duyduğu türde bir arkadaştı ve Descartes fikirlerinin hem değerliliklerini hem de kiliseyle çakışıp çakışmadığını test etmek için, ona metinler yollayarak hayatının sonuna dek ilişkisini sürdürecekti.

Descartes Paris'te zamanının çoğunu odasına kapanıp çalışarak geçirdi. Zaman zaman dostları onunla fikir tartışması yapmak için ziyaret ederlerdi; bazen daha resmî toplantılar için dışarı çıkmaya bile ikna ederlerdi. Papalık elçisinin konutunda Chandoux isminde birisi "yeni bir fel-

sefeyi" tanımlayan bir konuşma yaparken Descartes'ın ne yaptığını anlatan bir anekdot vardır. Konuşmanın sonunda Descartes, Chandoux'nun hiçbir cevap veremediği sert ve titiz bir matematiksel çözümlemeyle bu yeni felsefeyi parçalamaya başlar. Descartes'ın ustaca tartışmasını izleyen Kardinal de Bérulle onu köşeye çeker ve hayatını felsefeye adamasını tavsiye eder.

Bir nedenle bu öğüt Descartes'ı etkilemiş görünür. Vizyon ve rüyalar gerekli güveni sağlamış olabilir, ama karar aşamasına varması için rasyonel bir yaklaşım gerekmişti. 1628'de inzivaya çekilip kendisini tamamen düşüncelerine vermek için Fransa'nın güneyine yerleşti. Ne yazık ki Parisli dostları onu ziyaret etmeye devam ettiler. Bu yüzden Descartes daha da uzağa gidip tam bir soyutlanma içinde yaşamak için ölümünden önceki yıla ka-

dar - yirmi yıldan fazla - kalacağı Hollanda'ya yerleşti.

Ama "yerleşmek" Descartes söz konusu olduğunda çok göreceli bir kavram. Hollanda'daki ilk on beş yılı boyunca en azından on sekiz ev değiştirdiği biliniyor. Bu arada yerleşik düzen ona fazla gelince, sık sık yurtdışına gezilere çıktı. Nerede olduğunu sadece Peder Mersenne takip edebiliyordu. Bu sürekli hareket Descartes'ın yalnızlık aşkıyla izah edilir, ama daha derindeki bir huzursuzluktan bahseder gibidir. Yolculuk sırasında, ev değiştirirken bile, geçici de olsa insan birileriyle tanışmadan edemez. Bu bitmeyen hareketlilik, Descartes'ın yalnızlığının tek başına yeterli olmadığı ihtimalini akla getirir. Descartes yalnızdı ama insanlarla ilişkiye de, önemsiz olanlar dışında, girmeden yapamıyordu.

Descartes'ın her zaman hizmetçileri

vardı ve oldukça iyi giyimli birisi olduğu görülüyor. Sahip olduğumuz ona ait portreler Descartes'ı solgun yüzlü, döneme has koyu dalgalı peruklar takan bir beyefendi olarak tasvir ediyor; bıyığı ve çenesindeki, ince, aşağıya uzanan sakalıyla yüzünde melankolik bir çekicilik var. Modaya uygun dizden büzgülü pantolonlar, siyah ipek çoraplar ve gümüş tokalı ayakkabılarıyla, iyi giyindiği söylenir. Boynunda soğuktan korunmak için sürekli ipek bir atkı vardı; her dışarı çıktığında kalın yün bir atkı takıp, kalın bir palto giyer ve her zaman kılıcını kuşanırdı. Göğsündeki kendi tanımıyla "miras kalmış güçsüzlüğü" etkilediğini iddia ettiği hava değişimlerine karşı çok hassas olduğu söylenir. Buna rağmen yıllarını İtalya'dan İskandinavya'ya gezerek geçirdi. Ve yerleşmeyi seçtiği ülke, yağmur, sis ve buzlarıyla ünlü, zamanın bir Fransız ziyaretçisi tara-

fından "dört aylık kışı takiben sekiz aylık soğuk" diye tasvir ettiği Hollanda'ydı. Belki de burası bir hastalık hastası için mükemmel bir yerdi.

Ama Hollanda'nın bir avantajı vardı: On yedinci yüzyılda Avrupa aklının gümrüksüz bölgesiydi. Diğer ülkelerin tersine, burada fikirlerinizin bedelini ödemek zorunda değildiniz. Hoşgörülü Hollandalılar Engizisyon, sapkınlık, gererek işkence yapılan aletler, kazığa bağlayıp yakmak gibi Avrupa'nın diğer bölgelerinde düşünürleri onurlandırmak için kullanılan ağır iş aletlerini ortadan kaldırmışlardı. On yedinci yüzyıl boyunca özgün felsefeler üreten dört düşünürden üçü - Descartes, Spinoza ve Locke - Hollanda'da yaşadılar. (Diğeri, Leibniz, sınırın diğer tarafında Hannover'de yaşadı ve birçok kez Hollanda'ya geldi.) Biraz da bu özgür havanın sonucu olarak Hollanda ayrıca, Galileo ve Hobbes

gibi ileri düşünürlerin çalışmalarının basıldığı, Avrupa'nın yayın merkezi haline geldi.

Descartes hayatının üretim dönemine büyük umutlarla başladı. Bavyera sobasındaki vizyonunun sonucu olarak, bütün insana ait bilgiyi kapsayabilecek bir evrensel bilim tasarladı. Bu gerçeğe mantık kullanarak ulaşacaktı. Ama bu devrim yaratan yeni bir yöntemden çok daha fazla bir şeydi. (Mantık ortaçağın bilim ve simyasında çok önemli bir geri plan rolü üstlenmişti.) Descartes bütün bilgiyi kapsamakla kalmayıp ayrıca onu birleştirecek bir sistem tasarlamıştı. Bu sistem önyargı ve tahminlerden arınmış olacak ve sadece kesinlik üstüne kurulacaktı. Kanıtları kendileri olan temel ilkelerden başlayacak ve buradan ilerleyecekti.

Descartes sisteminin devasa avantajları olduğunu gördü. Güvenle bu yeni sis-

temin tıbba uyarlanmasıyla yaşlanma sürecine çözüm bulacağı kehanetinde bulundu. (Bu Descartes'ın sürekli hayaliydi. On yıl önce Hollandalı akademisyen Huygens'e, sıkıntı verici fiziksel durumuna rağmen, her ne kadar hayatının son yıllarında bu öngörüyü birkaç yıl aşağıya çekmişse de, en azından yüz yaşını geçene kadar yaşamayı umduğunu yazmıştı.)

Aklın Yönlendirilmesi için Kurallar adını verdiği bir metin yazmaya başladı. Evrensel bilimi keşfetmek için önce bir düşünme yöntemini tam olarak edinmemiz gerektiğini savunuyordu. Bu yöntem şu iki düşünsel işlem kuralından oluşuyordu: Sezgi ve çıkarsama. Descartes sezgiyi "gölgesiz, dikkatli bir beynin kuşku olmayan, sadece mantığın ışığı altında oluşmuş fikri" olarak tanımladı. Çıkarsama ise, "kesin olarak bilinen diğer gerçeklerden yapılan gerekli çıkarım" olarak ta-

nımlandı. Descartes'ın *"Kartezyen Metodu"* olarak bilinen bu tanınmış yöntemi bu iki düşünce kuralının doğru uygulanmasında yatıyordu.

Descartes artık geniş bir yelpazede felsefi ve bilimsel konular hakkında fikir üreten bir düşünür olarak ün kazanmaya başlamıştı. Mart 1629'da papa ve bazı yüksek kardinaller Roma göğündeki UFO'ları araştırmaya başlamışlardı. Güneş battığında içinde parlak ışık noktalarının gezindiği bir hale ortaya çıkıyordu. Descartes ve başka bazı önde gelen düşünürlere bu görüntülerin anlamını soran mektuplar gönderildi.

Descartes konuyla o kadar ilgilenmişti ki, bu konu üstüne yoğunlaşmak için bir süreliğine felsefi düşüncelerine ara verdi. Bu tür bir fenomen hakkında şüpheleri vardı, ama birkaç yıl sonraya dek açıklamayı reddetti. Bu âna dek konu hakkında

büyük bir metin hazırlamıştı. (Bu arada Vatikan'dan bir kaynak kendi açıklamasını önermişti: Fenomenin nedeni: İkinci Geliş için hazırlık yapmak amacıyla göksel manzara değişiklikleri yapan meleklerdi.) Descartes gökyüzündeki bu ışıklara meteorların sebep olduğunu öne sürdü. Ne yazık ki modern bilim adamlarının Vatikan'ınkinden daha garip bir açıklaması var. Şimdilerde parheli adı verilen bu fenomenlerin güneşin "temel eksenleri dikey olarak düşen altıgen buz kristallerinden oluşan ince bir bulutsu tabakanın arasından" ışımasıyla ortaya çıktığı. Artık atmosferde biçimlenme dansı yapan buz kristalleri meleklerden daha akla yakın bulunuyor ve Descartes'ınki gibi basit açıklamalar gülünerek hesaba katılmıyor.

Bu ve daha birçok konuda olduğu gibi Descartes bu insan aklının özlü ve büyük ihtimalle kendine has dönemi boyunca ha-

yattaydı. Döneminin en iyi bilimsel ve felsefi beyinleri tarafından birçok konuda ortaya konan bu yeni açıklamalar hem makul hem de anlaşılabilirdi. Ayrıca rasyonel ve en büyük sırlar hakkında düşünülmesine yer bırakmak amacıyla, genel kavramsal yapıları içinde basitlerdi. İnsanlığın böyle bir dönemi bir daha yaşaması ihtimali oldukça düşüktür. Sonraları gerçeği anlamak, kişinin anlamayı başarabildiği giderek daralan alan dışında, her geçen gün daha imkânsız hale gelmeye başladı. Bu andan itibaren daha az şey hakkında daha fazla şey öğrenecektik.

Aklın işlemesi ile ilgili kuralları belirlemiş olan Descartes için dış dünyaya açılma vakti gelmişti. Sonraki üç yıl içinde evren hakkında bir metin hazırladı. Bu metin, meteorlar, dioptrics (merceklerin ışığı kırmalarıyla ilgili bilim dalı Ç.n.) ve geometri dahil inanılmaz derecede geniş

bir konu yelpazesini içeriyordu. Anatomi üstüne çalışmalarını sürdürmek amacıyla bölgedeki mezbahaya gitmeye başladı. Evine, kendi kendine parçalamak amacıyla pelerininin altına sakladığı muhtelif parçalarla dönüyordu. Bu çalışmanın sonucu olarak, Descartes embriyolojiyi ortaya çıkardı. (Anlatılanlara göre Descartes bu mezbaha ziyaretlerinin birinde derisi yüzülmüş bir öküzün eskizini çizen iri yapılı bir genç görür ve ona neden böyle bir konu seçtiğini sorar. "Sizin felsefeniz ruhlarımızı alıyor," yanıtını verir sanatçı. "Resimlerimde onları geri vereceğim, ölü hayvanlara bile." Bu genç sanatçının Rembrandt olduğu söylenir.)

Üç yıllık dikkatli bir çalışmanın sonucunda, Descartes Evren hakkında Metin çalışmasını, basılması için Paris'e, Peder Mersenne'e göndermek üzere hazırladı. Ardından gökyüzünden düşen bir yıldırım

gibi, Roma'dan fantastik bir haber geldi: Galileo sapkınlıkla suçlanmış, Engizisyon önüne çıkartılmış, ve bilimsel çalışmalarından "feragat ettiği, lanetlediği ve iğrendiği" konusunda yemin etmeye zorlanmıştır. Burada kastedilen, Kopernikus'un dünyanın güneş etrafında döndüğü teorisine olan inancıydı. Descartes hemen dostu Beckman'dan Galileo'nun çalışmalarının bir kopyasını istedi ve dehşetle fark etti ki Galileo'nun vardığı birçok sonuç kendisininkilerle paraleldi. Descartes kimseye bir şey söylemeden Evren Hakkında Metin çalışmasını bir kenara koydu ve daha az tartışma yaratacak konulara yöneldi. Bu çalışma Descartes'ın ölümünden yıllar sonraya kadar basılmadı ve o zaman da sadece bir bölümü basıldı.

Descartes'ın hayatı ikilemlerle bölünmüştü. Huzur ve yalnızlık aradı, ama bu arayışı onu saplantılı yolculuklara itti.

Bir düşünür olarak "düşüncelerini her nereye götürürlerse izlemeye" yemin etti; ama bir insan olarak "ülkemin kanunlarına uymaya, atalarımın dinine bağlı kalmaya ve karşılaştığım en akıllı insanları örnek almaya" yemin etti. Evren Hakkında Metin'de yazdıklarının doğru olduğuna emindi, bunun yanında Tanrı'nın kilisesine kesinlikle bağlıydı. Descartes korkaklık, gizli bir tanrı tanımaz olmakla ve bütün içe dönük meditasyonlarına rağmen kendisinin kim olduğunu bilmemekle suçlandı. Bu suçlamaların hiçbiri geçerli değildir. Descartes şehitlerin malzemesinden yapılmamış olabilir, ama bu onu bir korkak yapmaz. Kilisenin skolastik öğretilerinden hiçbirisini bırakmadan, yine de kendi bakış açısına gelebileceğine inanıyordu. Ve birkaç psikolojik karanlık nokta olsa bile, entelektüel öz bilgisi Sokrates'ten beri gelen bütün filozoflardan daha

derindi.

Bütün bunlara rağmen, Descartes'ı en çok rahatsız eden ikilem felsefesinin içinde yatıyordu. Descartes dünyayı iki tür malzemeden, akıl ve madde, yapılmış olarak görüyordu. Akıl uzantısız ve bölünemezdi. Madde uzantılı ve bölünebilirdi ve fizik kanunlarına uyardı. Bu tinsel aklımızın mekanik bir beden içinde yerleşmiş olduğu anlamına geliyordu. Ama hiçbir uzantısı olmayan akıl nasıl oluyor da sadece bilimin mekanik kanunlarına uyan bir beden ile beraber çalışabiliyordu? Descartes bu sorunu asla tatmin edici bir biçimde çözemedi, ki burada da kendisini günlük hayatta rahatsız eden psikolojik ikilemler tekinsiz bir şekilde yankılanmaktadır. Buna rağmen bir cevap üretmeye çalıştı. Descartes'a göre akıl ve madde pineal bezede (beynin yakınlarında zor fark edilen ve görevinin ne olduğu bugün

bile kesin olarak bilinmeyen bir organ) etkileşiyordu. Ne yazık ki Descartes esas noktayı gözden kaçırdı. Sorun-nerede etkileştikleri değil, nasıl etkileştikleriydi.

Bu noktada, nadir bulunan insani bir öğe girer Descartes'ın hayatına: Hizmetçilerinden biri olma ihtimali olan Helene isminde bir kızla ilişkisi olur. Bunun sonucunda Francine adını verdiği bir kızı olur Descartes'ın. Francine'in doğumundan sonra Helene kızı ile yakında bir evde yaşar, ama düzenli olarak Descartes'i ziyaret eder. Başkaları olduğunda Descartes Francine'i yeğeni olarak tanıtır.

Bu kadar az bilgiden Descartes'ın Helene ile ne tür bir ilişkisi olduğunu kesin olarak anlamamız zordur. Ama ne olduğunu kestirmek kolay. Zavallı Helene - bu duygusal genişliği ağa takılmış morina kadar olan, üst sınıf soğuk balıkla ne yaptı? Gölgeli, soyut bakışlı gözlerine baktı-

ğında ne gördü? Helene, Descartes'ın içine girmeyi başaramamış olabilir, ama Francine kesinlikle başardı. Hilesizce ona uzandı ve o da cevap verdi. (Aslına bakılırsa çocukluğunda reddedilmiş değildi: Patates aşkıyla yaşlı dadısından başka kimse yoktu.) Francine'i yeğeni olarak tanıtma çabalarına rağmen, sonraları Descartes küçük kızını sevmeye başladı ve o da Descartes'a hayatının eşsiz duygusal deneyimini sundu.

Artık, bugün en özgün eseri sayılan, *Yöntem Üstüne Konuşma*'yı yazıyordu. İronik bir şekilde, bu kitabın gövdesini *Evren Hakkında Metin*'den alınmış daha tehlikesiz bölümler oluşturuyordu. Matematiğin görünüşünü değiştirecek ve bilimde devrim niteliğinde atılımlar yapılmasını sağlayacak fikirler içeriyordu. Bu çalışmada Descartes analitik geometrinin temellerini attı ve daha sonra Leibniz ta-

rafından Kartezyen Koordinatlar olarak adlandırılacak olan koordinatları ortaya çıkardı; optikte Işığın Kırınımı Kanunu'nu ortaya attı ve gökkuşağı hakkında bir açıklama öne sürdü, sonuçta bizim şu anki teorilerimiz gibi geriye dönük çalışabilen havayı açıklayacak rasyonel bir bilimsel teori kurmayı denedi. Ama Yöntem üstüne Konuşma'nın diğerlerinden çok daha önemli olan bölümü karşılaştırmalı özlü giriş bölümüdür. Felsefenin gidişatını etkileyecek olan düşünceyi özetler. Ve gelenekten devrimci bir ayrılışla, Descartes bu fikirleri hem anlaşılır hem de okunabilir hale getirir.

Son derece özgün felsefi anlayışları herkesin anlayabileceği açıklıkla taşımak nasıl mümkün oluyor? Bu sorun felsefenin birçok büyük zekâsını alt etmiştir. Platon bu sorunu, felsefesini yemekli toplantılar muhabbetleri gibi sunarak çözdü. Nietzsc-

he, Almanca yazılmış en parlak, keskin, ve güçlü düzyazıyı kaleme alarak çözdüğünü sandı, ama megalomanisi saf delilik haline döndü. Wittgenstein, TV çağının ilgi süresine uygun, iki satırlık parlak sözler yazarak sorunun etrafından dolaşmaya çalıştı; ama bunları felsefi tartışmalarla desteklemeyi reddetti. Descartes bu sorunu asmayı en basit ve bilinen yöntemle başardı. Açık otobiyografik yazısıyla nasıl düşündüğünü ve süreç içerisinde aklına gelen fikirleri anlatır. Descartes okuduğunuzda, özgün felsefeler düşünen büyük bir zekâ olmanın nasıl bir şey olduğunun deneyimini yaşarsınız. Ve bunu öylesine aldatıcı biçimde yapar ki, kolay olduğunu sanırsınız. Sizin düşünme yönteminizden farklı değilmiş gibi görünür. Onu sonuca giderken adım adım izlersiniz.

Descartes, okuru, karlarla kaplı Bavyera'ya ve hayalini gördüğü zamana götü-

rerek başlar. "Kış geldi ve kendimi ilgi duyulabilecek bir topluluğun olmadığı bir yerde buldum. O zamanlarda ilgi veya ihtiraslar tarafından tedirgin edilmiyordum, böylece günümü düşüncelerimle yalnız kalabileceğim sobada geçirmeye başladım." Şaşırtıcı derecede soğukkanlı diliyle, sürekli ve kararlı şüphecilikle çevremizdeki bütün dünyanın örgüsünü nasıl yok edebileceğimizi anlatır. Kesin hiçbir şey kalmaz. Bütün evren, kendi bireyselliğimiz ve hatta kendi varoluşumuz bile bir hayal olabilir. Hiçbir şeyi kesin olarak bilebileceğimiz bir yol yoktur. Bir tek şey dışında: Kendim ve dünya hakkında ne kadar yanılmış olursam olayım, reddedilemeyecek bir şey var: Düşünüyorum. Tek başına bu bana varlığımı kanıtlar. Felsefedeki en ünlü sözle, Descartes sonuca varır: *"Cogito ergo sum."* (Düşünüyorum, öyleyse varım.)

Tek en büyük kesinliğini kurmuş olarak Descartes, bu temel üstüne şüphe duyduğu her şeyi kurmaya başlar. Dünya, matematiğin gerçekleri, karlı Bavyera kışı - her şey, şüphenin var olmayan ülkesindeki sürgün dönemleri sayesinde islah edilmiş olarak, soğuk bir kesinlikle, böylesine şüpheye yer bırakmayan bir temele oturdukları için, şüpheye hiç yer bırakmayacak şekilde geri dönmeye başlar.

Bütün evren hakkında şüphe duyacak cesarete sahip Descartes, tipik olarak eserini isimsiz basmayı seçti. Ayrıca daha geniş bir kitleye ulaşma umuduyla Fransızca bastırdı. Kiliseyle çatışmaktan kaçınmak istedi ve bunu yapmak için de yeni bilimlerle ilgilenen insanlara başvurmaya karar verdi. Şaşırtıcı biçimde bu neredeyse işe yarıyordu. İnsanlar sonunda *Yöntem Üstüne Konuşma*'nın yazarının kim olduğunu fark ettiler, ama önceleri

daha çok içindeki matematik ve bilimsel teorilerle ilgiliydiler. Descartes kırılma kanununu keşfederek optik alanında devrim yarattı. Ama geometrideki ilerlemeleri daha da devrim yaratıcıydı. Bugün onun adına Kartezyen koordinatları olarak bilinen koordinatlar kavramını ortaya attı. Bu hareketsiz bir noktanın dikey ve yatay yüzeylere göre tanımlanmasını sağlıyordu. Bunun yanında geometri problemlerinin çözümünde cebirin kullanılmasını başlatarak analitik geometriyi kurdu. Matematikçiler önce hayran kalmış sonra da sinirlenmişlerdi.

Bir çoğumuz için, matematik hakkında kesin olan tek şey ya doğru, ya da yanlış olduğudur. Böyle çocuksu bir yaklaşım bir kişiyi gerçek matematikçilerin alanından bir anda diskalifiye eder. Descartes'ın yeni matematik teoremlerini okuyup, engin özgünlüklerinin farkına varan mate-

matikçiler ellerinde silah onu aramaya başlamışlardı bile. Gassendi, Pascal, Fermat... birer birer kavgaya karıştılar.

Bu tür tartışmalar sıradan ölümlülerin anlayışlarının dışında yer alır. Buna inanmayanlar için Fermat'in son teoremi açıklayıcı olabilir. Buna göre, şu tanımın kendileri için doğru olduğu ikiden büyük hiçbir tam sayı yoktur:

$$Xn + Yn = Zn$$

Fermat, ölmeden kısa bir süre önce bu formülün yanına sayfa kenarına şöyle yazdı: "Bunun için çok dikkate değer bir kanıt buldum, ama burada yazacak yer yok." Geçen üç yüzyılın en iyi matematik beyinleri tarafından yapılan sayısız denemeye rağmen, 1990'lara kadar kimse Fermat'in Son Teorem'i için bir kanıt bulamadı. Bu bulunan kanıt bile tartışma konu-

sudur. Yüzlerce yıldır birçok insan Fermat'in Son Teoremi'nin doğru olamayacağını, diğerleri ise olması gerektiğini iddia etti. Bazıları Fermat'in blöf yaptığına, başkaları ise çözmeyi denemeye cesaret edemediğine inanıyorlar. Matematik kesinlikle başlar ve böyle biter.

Felsefe, diğer taraftan, böyle başlar ve biter. Birisinin felsefi bir yaklaşımı olduğu söylendiğinde, filozof olmadığına emin olabilirsiniz. Descartes bunu çabucak keşfetti. Matematikçilerden sonra saldırı sırası filozoflardaydı. Hiç vakit geçmeden, Descartes kendini kiliseyle başı belaya girmiş buldu. Eğer düşünüyor olmanız dışında her şeyden kuşku duyabiliyorsanız, bu Tanrı'yı nereye koyuyordu? Neyse ki Descartes'ın dostları onun savunmasına koştular, ve, daha büyük bir şans eseri Descartes Hollanda'da yaşıyordu.

Ya da, Hollanda'da taşınıp duruyordu. 1638'de Hollanda'ya yerleşmesinden beri on beşinci kez, Descartes bir kez daha evini, bu sefer tarihi üniversite şehri Utrecht'in hemen dışındaki Amersfoort'a, taşıdı. O zaman kızı Francine beş yaşına basmıştı ve onu "iyi bir bayan" olabilmesi için Fransa'ya yollamayı düşünüyordu. Aniden Francine hastalandı ve öldü. Descartes yıkılmıştı. Hayatı boyunca yaşayacağı en acı darbeydi ve biyografi yazarı Baillet'ye göre "ânın acısıyla sonsuzluğun yok olabileceğini gösteren bir şefkat ile çocuğu için ağladı."

Bu trajedi Descartes, genellikle başyapıtı olarak görülen *Meditasyonlar*'ını bitirirken yaşandı. *Yöntem Üstüne Konuşma* kadar bir anda çekici gelmese bile; aynı sevimli tarza sahiptir ve kullandığı Fransızca soyut düşüncenin örnek bir ifadesidir. (Descartes gösterişli bir şekilde,

bunu soyut düşünceyi kadınlar için heyecan verici hale getirmek için yazdığını iddia etti.) Bu kez, metni Paris'e, Peder Mersenne'e gönderip ondan dağıtarak "okumuşların fikrini" keşfetmesini isteyerek önlem aldı. Descartes, *Yöntem Üstüne Konuşma*'da ortaya koyduğu fikirler üzerine daha özenle hazırlanmış bu felsefi metin hakkında akademisyenlerin ve Cizvitlerin olurunu almak istiyordu. Bu sefer daha kapsamlı bir kuşku programı önerir. Bütün evrenin, ve hatta geometrinin gerçeklerinin ve ateşin önünde otururken giydiği kışlık elbisenin bile kötü niyetli görünmeyen kendisini kandırmaya kararlı bir varlığın eseri olabileceğini hayal eder. (Psikologlar bu fantezinin anti-kahramanını güvenle Hakim Joachim Descartes olarak tanımlarlar.) Bir kez daha Descartes'ın aklının şüpheli işleyişi aynı tartışılmaz dişliye varır. Ve, bu, kanıtı

kendisi olan en büyük kesinlik prensibi üstüne, ilk kez St. Anselm ve Aquinalı Thomas tarafından dört yüzyıl önce kullanılan argümanları kullanarak, tahminen kilisenin kendisini rahat hissetmesi amacıyla, Tanrı'nın varlığını kanıtlayacak kadar ileri götürerek, evreni tekrar kurar.

Bu Kartezyen şüphecilik sürecinin tam olarak özgün olmamasına rağmen, o dönemde böyle görülüyordu. St. Augustine'in on iki yüzyıl önce ortaya koyduğu dikkat çekici derecede benzer kuşkuları ve vardığı sonuç, eserlerinin merkezini oluşturmuyordu ve tamamen göz ardı edilmişti. Ama daha yakın dönemde ve daha ilgi çekici olarak, Portekizli filozof Francisco Sanchez, hayret verici metni *Quod Nihil Sicitur*'da *(Neden Hiçbir Şey Bilinemez)* neredeyse tamamen aynı kapsamlı kuşku programını önermişti. Bu metin Descartes'ın *Meditasyonlar*'ından

altmış yıl önce 1581'de basılmıştı. Sanchez'in şansına, pek ilgi görmemişti, yoksa otuz bir yaşında büyük bir felsefe şehidi olarak sona erebilirdi hayatı.

Descartes'ın şehit olma arzusu hiç mi hiç yoktu ve karanlıkta kalmak için gerekli bütün özelliklere sahip olmasına rağmen (başka şartlar altında miskinliği tek başına yeterliydi), bu yöne de eğilimi pek yoktu. Duyulmak istedi, ama aynı zamanda kabul edilmek de istedi. Haklı olduğundan tamamen emindi, ama kilisenin de emin olmasını istedi. Böylece yönlendirmesi ile, Peder Mersenne metni Avrupa entelektüel sahnesini aydınlatan Gassendi, Hobbes ve Arnauld gibi isimlere gönderdi. Onlar da Descartes'ın teorilerine itirazlarını yollayarak, cevap verdiler. İtirazlar Descartes'ı sinirlendirdi, ama cevaplarını yazmaya ikna oldu ve *Meditasyonlar*, itirazlar ve Descartes'ın

çürütmeleri ile, 1641'de nihayet basıldı.

Kaçınılmaz olarak Descartes'ın *Meditasyonlar*'ının basılması daha da kötü bir hiddet uyandırdı. Cizvitler, Kartezyen şüphecilik ve *Cogito ergo sum* ile skolastik felsefe ve Aquinalı Thomas'ın sonunun geldiğini doğru olarak fark ettiler. Descartes için daha kötüsü, bu sefer tartışma Hollanda'ya sıçradı. Utrecht Üniversitesi'nin başkanı, Descartes'ı ateizm ile suçladı. Açık yüreklilikle, Descartes'ı kasten Tanrı'nın varlığının güçsüz ve etkisiz kanıtlarını ortaya koymakla suçlanan Vanini ile bir tuttu. (Vanini 1619'da Toulouse'da kazığa bağlanıp yakılmıştı.) Başka önemli Hollandalı şahsiyetlerden de onu sapkınlıkla suçlayan, daha çok zarar veren saldırılar geldi. O günlerde ateizm bir yana, sapkınlığın ölümcül sonuçları vardı. Neyse ki Fransız büyükelçi Descartes'ın adına araya girdi ve bir süre Descartes'ın

adı ve kitaplarından Utrecht Üniversitesi sınırları içinde bahsedilmesine izin verilmediyse de tartışma söndü. Sonunda, matematik bölümü Kartezyen koordinatları kullanmadan geometri yapamadıklarından şikâyet edince bu yasak da kaldırıldı.

Descartes artık bütün Avrupa'da tanınıyordu ve ünü entelektüel dünyayı da o kadar aşmıştı ki, kraliyet çevrelerinde de okunmaya başlamıştı. Genç İsveç Kraliçesi Christina kitaplarından bir tanesini okuyunca o kadar etkilenmişti ki, onu huzuruna davet etti. Stockholm'e gelip ona felsefe öğretmeliydi. Uzun yıllar boyunca geç kalkmak ve beyefendi işi meditasyon, artık Descartes üzerinde etkisini göstermeye başlamıştı. Topu topu elli üç yaşındaydı ve dört yıldır da ev değiştirmiyordu. Şimdi, Amsterdam'ın yirmi mil güneyinde, deniz kenarında, Egmund-Binnen'de bir malikânede yaşıyordu. Meditasyonla-

rını güzel eski bir bahçeye bakan sekizgen çalışma odasında oturarak yapıyordu. Zaman zaman, Gassendi, Pascal, Hobbes, Arnauld gibi eski tartışma arkadaşlarıyla çeşitli fikirler hakkında görüştüğü Paris'e gidiyordu.

Kuzeye, İsveç'e uzun bir yolculuk yapmak fikri çekici gelmedi Descartes'a, ama İsveç Kraliçesi Christina inatçı ve kararlı bir kadındı. Henüz sadece yirmi üç yaşında olmasına rağmen kraliyetine imzasını atmıştı. Sadece beş *feet* boyunda, geniş omuzlu, asker gibi eğitilmiş bir kadındı. Yorulmadan on saat at binebileceği söylenirdi. (İnsan yine de atı merak ediyor.) Tahta geçtiğinde başkentini kuzeyin sulak Venedik'i ve entelektüel Paris'i yapmaya yemin etti. Israrlı çabalarına rağmen şehir inkâr edilemez biçimde kuzeyin Stockholm'ü olarak kaldı. Descartes onun büyük şansıydı ve onun elinden kayıp git-

memesi konusunda kararlıydı. Davetini güçlendirmek için onu almaya bir amiral ve savaş gemisi yolladı. Ama Descartes, her ne kadar gösterişli bir biçimde de olsa, bir bahane buldu ve bekleyen amirale "Majesteleri insanlığın geri kalanından daha fazla Tanrı'nın görünüşünde yaratılmıştır," diyen ama "parlak varlığının güneş ışınlarında güneşlenmekten" affedilmesini rica eden bir pusula verdi.

Christina tepindi, huzurda kötü bir gün geçti ve hareketsiz filozofu getirmek için bir gemi daha gönderildi. Entelektüel tartışmalarda Avrupa'nın en iyi beyinlerini yenmiş olan Descartes, yenilgiyi kabullenmek zorunda kaldı. Ekim 1649'da Stockholm'e doğru denize açıldı. Orada kraliçe tarafından karşılandı ve iki kez özel olarak huzura kabul edildi. Kraliçe okuduğu kitaplarından biraz felsefe öğrenmiş görünüyordu, ama ardından ilgi-

lenmesi gereken başka meseleler olduğunu gördü. Descartes, acı İsveç kışı gelirken altı hafta boyunca eğlendirmek zorunda kaldı. (Altmış yıldır geçirdiği en kötü altı hafta olacaktı: Şehir altı ay boyunca buzlarla kaplı, öğleyin kasvetliydi ve banliyölerin ardında, aurora borealis altında buz gibi rüzgârın içinde kurtlar uluyordu.) Ocak ayının ortalarında, Christina felsefe dersleri zamanının geldiğine karar verince, Descartes beklendiği gibi huzura çağrıldı. Kraliçe, kendisine bildirildiği üzere, her biri sabah beşte başlamak üzere haftada üç kez felsefe dersi alacaktı.

Ordudayken bile Descartes saat on birden önce kalkmamıştı. İskandinav kışının ortasında saat dörtte kalmak, Fransız müşkülpesentliğiyle Kurdun Saati'nde sabah temizliğini halletmek ve zıplayan bir kızakla buz tutmuş caddelerde kutup rüz-

gârı içinde yolculuk etmenin şoku - kendisini nasıl hissettiğini hayal bile etmeye çalışmanın anlamı yok. İki hafta içinde sonradan zatürreye çeviren bir soğuk aldı. Bir hafta sonra sayıklamaya başladı ve 11 Şubat 1650'de öldü. Avrupa'nın en büyük zekâlarından biri kraliyet kaprisine kurban edilmişti. Protestan İsveç'te bir Katolik olarak, bu dindar adam kutsal topraklara değil, vaftiz edilmemiş çocukların gömüldüğü mezarlığa defnediliyordu.

On üç yıl sonra Katolik kilisesi bütün eserlerini (Platon'nun *Symphonisium*'una İrlanda'da yakın zamanda yapıldığı gibi, bu güne dek süren bir geleneğe uygun olarak) Yasaklanmış Kitaplar Listesi'ne koyarak, Descartes'ı onurlandırdı. Sonradan on yedinci yüzyılda Descartes'ın na'aşı tekrar defnedildiği Paris'e nakledildi. Devrim sırasında Descartes'ın tekrar mezarından çıkartılması ve diğer büyük

Fransız düşünürlerin yanına, Pantheon'a gömülmesi önerildi. Bu öneri Ulusal Meclis'e getirildi. Alışılmadık bir tavırla üyeler bilimsel kamplara ayrıldılar. Newton'ın yeni yerçekimi kuvveti teorisini savunanlar, evrene mekanistik Kartezyen bakış taraftarlarına karşı çıktılar.

Descartes evrenin nasıl çalıştığını açıklamak için Girdaplar Teorisi'ni önermişti. Teorisi, bir parçacığın hareketinin evren boyunca diğer bütün parçacıkların hareketini etkilediğini savunuyordu. Bu, güneş sisteminden yıldızların en küçük parçacıklarına dek her şeyi kuşatan, iç içe geçmiş bir seri girdap boyunca ortaya çıkıyordu. Bu, tabii ki sadece bir matematikçinin algılayabileceği şeytanca bir karmaşıklıkla sonuçlanırdı. Yine de insan düşüncesinin evriminde ilgi çekici bir noktaya işaret eder. Descartes'ın teorisi hem DNA'nın ikili sarmalına, hem de en küçük

parçacıkların Süper-Bag Teorisi'ne bir derece benzerlik gösterir. Ayrıca, akıl ve beden arasında işleyebilecek bir güç arayışı sırasında Descartes, radyo dalgaları veya elektrik benzeri bir şey arıyordu. Modern düşünür Jean de Mandeville'e göre, bu insan anlayışının, neredeyse konusundan bağımsız olarak, aynı kesin kavramsal çizgiler boyunca gelişiyor olabileceği ihtimaline işaret eder.

Fransa Ulusal Meclisi'ndeki oylamanın sonucunda, Newton taraftarları Kartezyenleri alt etmeye yetecek oyu toplamayı başardılar. Günün galibi yerçekimi kuvvetiydi. Descartes başka bir yere gömülmek zorunda kalacaktı.

Önceleri gerçek teolojinin bölgesiydi, şimdiyse demokrasinin alanına girmişti. Descartes ikisine de uymuyordu. Şu anda uygun olarak, Paris'te St. Germain des Pres Kilisesinde, kendisinin kuşkucu dü-

şünme ve öğleyin kalkma âdetinin bağlılıkla savunulduğu Latin Mahallesi'nin kalbinde gömülüdür.

Sonsöz

Descartes felsefeyi hayata döndürdü. Dünya ve onun içindeki durumumuz hakkındaki devrim yaratan yeni düşünce yöntemi yavaş yavaş Avrupa düşünce sisteminin yapısını değiştirdi. Hiçbir şey bir daha eskisi gibi olmayacaktı. Avrupalı aklı boğazını sıkarcasına yakalamış olan, can çekişmekteki Aristoculuk'a karşı yaygın bir karşı çıkış başlattı. Bu andan itibaren, ölümcül etkisi yıllarca üniversiteler ve seminerlerde sürdüyse de, Aristoculuk günün ileri gelen filozofları tarafından artık ciddiye alınmıyordu.

Bu arta kalanlar tamamen felsefenin zararına değildi. Leibniz, Locke, Berkeley, ve Hume dahil, bütün sonraki nesil filozoflar Aristocu bir eğitime dayanmak zo-

runda kaldılar. Bu sersemleştirici deneyim hepsi için ilham kaynağı oldu. Felsefe böyle devam edemezdi - ve bunun yerine kendileri düşünmeye karar verdiler. Ve böylece hepsi alternatif bir düşünme yöntemi aramaya başladılar: Hepsi böylece Descartes'ı keşfetti. Gerçek filozoflar oldukları için, bir süre sonra hepsi bu yeni felsefeye itiraz edecekleri noktaları buldular. (Bu adı hakkeden hiçbir büyük filozof sorgulamadan seleflerinin fikirlerini kabul etmez. Onun için tartışmasız bir tek düşünme yolu vardır - kendisininki.)

Sonuç olarak, bu yeni filozofların her biri kendisinin dünya ve onun sorunları hakkındaki tartışılamaz açıklamasını kurmaya başladı. Yine de bütün bu düşünürler, fikirlerine karşı çıksalar da, geliştirseler de, ona borçludurlar.

Descartes'la, bireyin önceliği ve insan bilincinin analizi felsefenin temeli oldular.

Vurgu da dogmanın değil mantığın üzerindeydi. Artık sorunlara mantıklı bir bakış açısından yaklaşılabilirdi. Becerikli bir bronzçağ kabilesinin deneyimleri, veya neredeyse iki bin yıl önce ölmüş bir Balkan bilgesinin fikirleriyle uyuşmayan çözümlerin artık elden bırakılması gerekmiyordu.

Her devrim yaratan kişilikte olduğu gibi, Descartes'ın da takipçileri ortaya çıktı. Fikirlerini geliştirip, kartezyencilik olarak bilinen felsefeyi ortaya çıkardılar. Ve artık Descartes'ın felsefesinin eksikliklerydi ortaya çıkarılan.

Descartes, rasyonel yaklaşımda ısrar etti: Felsefenin sorunları, onları sadece mantık kullanarak analiz ederek çözülebilirdi. Onun ünlü her şeyi kapsayan şüphe süreci tek tanık olarak bunu bırakıyordu. Duyuların tanıklığından şüphe etmesi, onu deneyimleri kesin bir kanıt kayna-

ğı olarak kabul etmemeye götürdü. (Burada, bir seferliğine, Aristotales haklı kaldı: Bilim sadece deneyime dayandırılabilirdi.) Descartes'a göre evren tamamen mekanistikti. Dünyanın fiziksel ve biyolojik yönlerinin hepsi bir makine gibi çalışıyordu ve iç mekanikleri buradan yola çıkarak - en azından teorik olarak - hesaplanabilirdi. Bu yaklaşıma olan inanç bugün de sürmektedir. Sadece nükleer altı parçacıkların değerlendirilmesi genelde bir hesaplama işi olmakla kalmaz, ayrıca cevapların hesaplamaya duyarlı olması gerektiğine inanırız.

Descartes'ın, deneyimi kesin bir bilgi kaynağı olarak inkârının kısa bir süre sonra bir yanılgı olduğu ortaya çıkacaktı. Avrupa artık, Newton'ın evrensel çekim görüşüyle doruğa erişecek bir bilimsel buluşlar çağına giriyordu. Bu dönemin, Harvey'in kan dolaşımını keşfinden, Halley'in

kuyruklu yıldızını keşfine kadar uzanan ilerlemeleri neredeyse tamamen gözleme dayalıydı.

Aynı dönemde felsefe de Descartes'ı reddetmeye başladı. İngiliz düşünürler, Locke, Berkeley ve Hume, deneyimin bilgimizin temel kaynağı olduğu inancı olan, empirisizme döndüler.

Yine de kartezyencilik tamamen ortadan kalkmamıştı. Kartezyenler arasında oldukça renkli şahsiyetler ve bilimsel devrimin bazı öncü kişileri de vardı. Paris'li Régis, çok popüler hale geldiği için toplumsal düzensizlik yaratacağı gerekçesiyle XIV. Louis tarafından yasaklanan, konferanslarında yeni kartezyen fizik ile ilgili heyecan yaratan gösteriler yaptı. Descartes'ın en bilinen takipçisi bir Fransız papaz, Malébranche'di. Descartes'ın mekanistik fikirlerinden o kadar emindi ki, köpeklerin kesinlikle tahmin edilebile-

cek tepkiler veren (tekme, havlama) makinalardan başka bir şey olmadıklarını göstermek için köpekleri tekmelemeye inanıyordu. Malebranche, Descartes'ın akıl ve beden arasındaki bağlantıyı açıklayamadığını kabul ediyordu, ama bu boşluğu doldurmak için okazyonalizm teorisini (Vesilecilik: Özellikle ruh ve bedenin ilişkileri hakkında ileri sürülen ve ruh ile beden arasında bir etkileşme olamayacağını savunan felsefi akım. Ç.n.) öne sürdü. Malebranche'a göre, akıl ve beden birbiriyle asla etkileşime geçmeyen ve birbirlerini etkileme gücünden yoksun, tamamen farklı iki dünyayı kaplarlar. Ama akıl ayağın hareket etmesini istediğinde ve o da sonra köpeğe tekme attığında ne olur? Aklın kendi ayrı zihinsel dünyasında bir şey istediği her seferinde, diye açıklıyordu Malebranche, Tanrı maddi dünyanın paralel bir ayarlamadan geçmesini sağlıyor-

du. Sebep ve etki diye bir şey yoktu, sadece iki ayrı paralel dünya vardı. Okazyonalizm'e göre bu iki dünya her durumda Tanrı'nın aracılığıyla uyum içinde davranır. Yeni bilimin yaratıcılığının eski teolojinin yaratıcılığına ulaşana dek daha gidecek çok yolu vardı.

Descartes'ın son dikkate değer takipçisi on sekizinci yüzyıl filozofu La Mettrie'dir. Mantıklı davranarak, zihinsel dünyayı ortadan kaldırıp, ne paralel dünyalara ne de Tanrıya yer bırakmayan ve tamamen mekanistik bir materyalizm üstünde ısrar etme adımını attı. La Mettrie, sonunda, huzurunda ateizm hakkında sessiz kalmanın öngörülü bir tutum olacağını bildiği, Büyük Frederick'e saray filozofu oldu. Ama yıkımını getiren, sonuna kadar giden materyalizminin gereğinden fazla istekli bir gösterimi oldu. Diğer kraliyet entelektüellerine sindirim sistemi-

nin mekaniğini kanıtlatmaya çalışırken, haddinden fazla sülün ciğeri ezmesi yedikten sonra öldü.

Descartes'ın bireyin önceliği ve insan bilincinin analizi konusundaki ısrarı, onun en uzun süren mirası oldu. Hem Rasyonalizm, hem de Empirisizm bu tür bir vurgu konusunda hemfikirdiler. Ve şu ya da bu formda, bu yaklaşım göreceli olarak yakın zamana dek felsefeyi yönetmeyi sürdürdü. Mantıki analizin ortaya çıkışıyla, bireyin önceliği ve insan bilincinin analizi yerini sözlüğün önceliği ve onun içindekilerin analizine bıraktı. Bir kez daha, felsefenin kendisini hayata döndürmesi için bir Descartes'a ihtiyacı var.

DESCARTES'IN YAZILARINDAN

Çocukluğumdan beri ne kadar yanlış fikri doğru diye kabul ettiğimi, ve onların üstüne kurduğum tüm düşünce yapısının ne kadar şüpheli olduğunu fark edeli bir süre oldu. Bu yüzden anladım ki, eğer bilimde sağlam ve sürmesi olası herhangi bir şey kurmak istiyorsam, bir seferde edindiğim bütün fikirlerden tamamen kurtulmalı, ve tamamen yeni bir temelden başlamalıydım.

-Meditasyonlar, I

Kanunların çokluğu genellikle adaleti engeller, öyle ki bir devlet sadece birkaç iyi uygulanan kanunu olduğunda en iyi şekilde yönetilir; benzer şekilde, mantığı ortaya çıkaran çok sayıdaki kanunun yerine, kesin ve tereddüt duymadan her zaman açıkça onlara uyma kararı almam şartıyla, aşağıdaki dört kanunun bana tamamen yeterli olacağı kanısındaydım.

İlki, kesin olarak öyle olduğunu bilmiyorsam hiçbir şeyi doğru olarak kabul etmemekti; yani, aceleci sonuçlardan ve önyargıdan dikkatle sakınmak, ve şüphe duymama neden olmaması için, kararıma, aklıma temiz ve açık seçik sunulanlardan başkasını katmamak.

İkincisi, incelediğim sorunları

mümkün olduğu, ve tam bir çözüme ulaşmak için gerekebileceği kadar çok parçaya ayırmak.

Üçüncüsü, küçük küçük, ve adım adım daha karmaşık bilgiye yükselebilmem için, en basit ve en kolay bilinebilen nesnelerle başlayarak; ve bir düzeni yokmuş gibi görünen nesnelere bile bir düzen vererek, düşüncelerimi sistemli bir şekilde yürütmek.

Ve son olarak, her seferinde listeleri o kadar tam, ve gözden geçirmeleri o kadar kapsamlı yapmalıyım ki, hiçbir şeyi dışarıda bırakmadığımdan emin olabileyim.

-Yöntem Üstüne Konuşma, Bölüm I

Geometricilerin en zor sonuçlara varmak için kullandığı, uzun, basit ve kolay mantık yürütme zincirleri, insanlık tarafından bilinebilen her şeyin bir şekilde bağlantılı olduğunu varsaymam nedenselliklik oluşturdu. Ve, yanlışı doğru kabul etmekten sakındığımız, ve bir gerçeğin diğerinden çıkartılması için gerekli düzeni düşüncelerimizde koruduğumuz sürece, bizden ulaşamayacağımız kadar uzağa götürülmüş, ya da bulamayacağımız kadar saklanmış hiçbir şey olmadığını varsaymam içinde bu böyle oldu. Yine ayrıca, işe hangi nesnelerle başlamam gerektiğine karar vermekte pek zorluk çekmedim, çünkü zaten bunların en basit ve bilinmesi en kolay olanlar olduğuna ikna olmuştum.

-Yöntem Üstüne Konuşma, Bölüm II

Kendimi tamamen gerçeği aramaya adamayı istediğime göre,... bana tamamen şüphe edilemez bir şey kalıp kalmadığını görmek için, şüphe için en az alan bulabileceğim şeyleri, sanki tamamen yanlışlarmış gibi reddetmeye karar verdim. Böylece, duyularımız bizi bazen aldattığı için, hiçbir şeyin bizi olduğuna inandırdıkları gibi olmadığını varsaymaya karar verdim. Ve, bazılarımız fikir yürütürken hata yaptığı, en basit geometri konularında mantıki hatalara düştüğü için, daha önce kanıt olarak aldığım bütün mantık yürütmeleri hatalı sayarak reddettim. Ve son olarak, uyanıkken algıladığımız, tam olarak, aynı şeylerin, bize uykudayken ve hiçbir şey algılamazken de olabildiğini göz önüne aldığımda, aklı-

ma giren her şeyin rüyadan başka bir şey olmadığını varsaymaya karar verdim. Ama aniden bu şekilde düşünür ve her şeyi yanlış diye değerlendirirken, her şeye rağmen, bu düşünme işlemini yapan ben'in bir şey olması gerekliydi. Ve bu gerçeği dikkate alınca, "düşünüyorum, öyleyse varım," o kadar kesin ve doğruydu ki, ne kadar aşırı septik olursa olsun, bunu sarsabilecek hiçbir şüphe alanı yoktu, böylece tereddütsüz yaratmaya çalıştığım felsefenin ilk prensibi olarak kabul etmeye karar verdim.

-Yöntem Üstüne Konuşma, Bölüm IV

Akıl ve beden arasında büyük bir farklılık vardır, akıl tamamen bölünemez iken, beden doğası gereği bölünebilirdir. Çünkü aklı ya da kendimi sadece düşünen bir şey olarak göz önüne aldığımda, kendi içimde parçalar sınıflandıramıyorum, ve açıkça tek ve bütün bir şey olduğumun farkına varıyorum. Aklım vücudum tarafından birleştiriliyormuş gibi görünse de, bir ayak, veya bir kol zarar gördüğünde aklımdan ayrılan bir şey olduğunun bilincine varmıyorum. Bunun yanında, isteme, algılama, kavrama, ve diğer benzer yetenekler, herhangi bir şekilde aklın parçaları olarak adlandırılamazlar, çünkü her seferinde, isteme, algılama, kavrama, ve benzerlerini yapan aynı akıldır. Bunun yanında, bütün bedensel ve uzantılı şeyler için de tersi geçerlidir. Çünkü, düşüncelerimde kolayca parçalarına ayıramadığım hiçbir tane bile hayal edemiyorum, ve böylece bölünebilir olduğunu anlıyorum.

-Meditasyonlar, 6

Sağduyu insanlık arasında eşitçe dağıtılmıştır; çünkü hepsi kendisine o kadar iyi bahsedildiğini düşünürler ki, diğer bütün konularda paylarından şikâyet edenler bile çok nadiren sağduyu konusunda daha fazlasına dair bir isteği vurgularlar. Ve bu noktada, herkesin hatalı olması ihtimali yoktur. Bu, daha çok, doğru muhakeme gücü, ve - sağduyu veya mantık dediğimiz- doğruyu yanlıştan ayırma yeteneğinin doğal olarak bütün insanlığa eşit dağıtıldığını gösterir. Dolayısıyla, fikirlerimizin çeşitliliği bazılarımıza daha fazla mantık bahsedilmiş olmasından değil, sadece düşüncelerimizi değişik taraflara yönlendirmemiz ve aynı şeylere ilgi göstermiyor olmamızdan gelir. Çünkü iyi bir akla sahip olmak yeterli değil-

dir; esas olan onu nasıl doğru dürüst uygulayacağımızı öğrenmektir. En iyi akıllar en büyük hatalara olduğu kadar en iyi erdemlere de muktedirdirler; ve genellikle en yavaş yol alanlar, doğru yolu izledikleri sürece, acele edip ondan ayrılanlardan daha iyi ilerlerler.

-Yöntem Üstüne Konuşma, Bölüm I

Açık ve belirgin algılamanın doğası: Hayatları boyunca, doğru dürüst muhakeme edebilmeleri için, hiçbir şeyi doğru biçimde algılayamayan insanlar vardır. Kesin ve dönüştürülemez bir kararın üstüne kurulabilecek bilgi, sadece temiz değil aynı zamanda belirgin olmalıdır. Varolan ve benim açık dediğim dikkatli bir akla görünür olan - bakan gözümüze görünür oldukları zaman onları açıkça gördüğümüzü söylediğimiz ve haklarında güçlü bir kanıya sahip olduğumuz gibi. Ama belirgin olan şey o kadar kesin ve diğer nesnelerden o kadar farklıdır ki, içinde açık olan dışında bir şey barındırmaz.

-Felsefenin İlkeleri, İlke XLV

1598 Nantes Bildirisi, Huguenotlara (Fransız Protestanları) fikir özgürlüğü verir.

1599 Velásquez'in doğumu.

1600 Avrupa'nın nüfusu geçen 150 yılda iki katına çıkarak 100 milyona ulaşır.

1600'ler Fransızlar Kanada'ya yerleşmeye başlar.

1605 Francis Bacon, Aristotalyanizm yerine bilimsel yöntemi öneren, Ögrenmenin İlerlemesini yayınlar.

1607 Amerika'da Jamestown kurulur.

1609 Amsterdam Bankası'nın kuruluşu özel bankacı ailelerin tekelini kırar.

1616 Cervantes ve Shakespeare'in ölümü.

1618 Bütün Avrupa'ya yayılan Otuz Yıl Savaşları'nın başlangıcı.

1620 Göçmen İngilizler Cape Cod'a varır.

1621 Birleşmiş Hollanda Vilayetleri, İspanya ile savaşa girer.

1624 Fransız Parlamentosu ölümün acıları hakkında Aristotales'e saldırıyı yasaklayan bir kanunu kabul eder.

1628 Harvey kan dolaşımını tanımlayan eserini yayınlar.

Descartes ve Çağdaşları

1629 Fransa'da dini savaşların ardından barış.

1639 Racine'in doğumu.

1642 Galileo'nun ölümü; Newton'ın doğumu.

1646 Leibniz'in doğumu.

1648 Avrupa'nın büyük bölümünü (özellikle Almanya'yı) yıkıntı içinde bırakan Otuz Yıl Savaşları'nın sonu.

1649 İngiltere'de devrim I. Charles'ı tahttan indirir.

Descartes tarihçesi

1596 René Descartes 31 Martta doğdu.

1606 La Flèche'de Cizvit Kolejine başlar.

1614-1616 Poitiers'de hukuk derecesi için çalışır.

1618 Hollanda'da Orange Prensi'nin ordusuna yazılır; fizikçi Beckman ile tanışır.

1619-1628 "Dünya kitabını çalışarak" Avrupa boyunca gezer.

1619 Onu hayatını düşünceye adamasına ikna eden rüyalar görür.

1620 Bavyera'da bir soba içinde evrensel yöntemini tasarlar.

1622-1624 Paris'e taşınır; Avrupa'nın birçok büyük beyni ile bağlantı halinde olan Peder Mersenne ile karşılaşır.

1628 Hollanda'ya taşınır.

Descartes tarihçesi

1633	Dünya'yı yazar, ama kilisenin Galileo'yu mahkûm etmesinin ardından yayınlanmasını önler.
1635	Descartes'ın kızı Francine'in doğumu.
1637	Yöntem Üstüne Konuşma'yı yayınlar.
1640	Kızının ölümü derin bir acıya sebep olur.
1641	Ünlü "Cogito, ergo sum" (Düşünüyorum, öyleyse varım) sözünü de içeren İlk Felsefe üstüne Meditasyonlar'ı yayınlar.
1648	Paris'te dostu Peder Mersenne'in ölümü.
1649	İsveç'e, Kraliçe Christina'nın sarayına gider.
1650	Stockholm'de 11 Şubatta ölür.

İrlanda - İskoç kökenli Paul Strathern, 1940'da doğdu ve Dublin'deki Trinity Collage'de felsefe öğrenimi gördü. Denizcilik, bulaşıkçılık ve şairlik yaptı. Artık yaşamını dünya gezgini, romancı, gezi yazarı ve filozof olarak sürdürüyor. Bu gezileri sırasında İstanbul'a da uğradı. Strathern burada boş durmadı ve bir "Türkiye Rehberi" hazırladı. Paul'ün dönüp dolaşıp geldiği tek yer Londra'dır. O, içinden çıkılamayacak konular üzerine İskoç açıklığı ve İrlanda humoru ile oldukça akıcı bir tarzda yazmaktadır. Bu netlik, espirili tarz ve akıcılık, felsefi alanda uzman olmayanların bile bu konuları oldukça rahat bir şekilde anlamalarına ve hatta bu konularda kendi hayatlarından paydalar çıkarmalarına yardım etmektedir.

BU DİZİNİN KİTAPLARI

90 Dakikada Platon
90 Dakikada Sokrates
90 Dakikada Konfüçyus
90 Dakikada Nietzsche
90 Dakikada Hegel
90 Dakikada Kant
90 Dakikada Schopenhauer
90 Dakikada Aristoteles
90 Dakikada Descartes
90 Dakikada Sartre
90 Dakikada Kierkegaard
90 Dakikada Wittgenstein

René Descartes çocukluğunun büyük bölümünü yalnızlık içinde geçirdi. Bu hayatının geri kalanını da şekillendirdi; Descartes yalnızlığını sürdürdü. Sonsuz yalnız saatlerin kârı şu oldu: "Düşünüyorum, öyleyse varım."

Descartes bunu söyledi ve bütün felsefeyi değiştirdi. O varoluşunu düşünceleriyle kanıtlayabileceğini keşfetti. İnanışına göre bu içsel bilgi esas gerçeklikti. Dış etkenler insanı beyhude yere aldatıyordu...

ISBN 975-7809-79-9

9 789757 809791